

Марія ПАВЛЮХ

ЖІНОЧИЙ РУХ В ГАЛИЧИНІ. УКРАЇНСЬКІ ВИЗНАЧНІ ЖІНКИ

Розглядаються жіночі рухи в Галичині, описані головні етапи їх становлення. Проаналізовані альманахи Кобринської як літературні збірники та перші спроби жіночої преси в Галичині.

Ключові слова: жіночий рух, емансипація, жіноча періодика.

© М. ПАВЛЮХ, 2014

В історії української державності вписано чимало прізвищ жінок, які здійснювали жертовні подвиги задля незалежності нації. Христя Алчевська, Марія Грінченко, Олена Пчілка, Наталя Кобринська, Софія Русова очолювали знамениті українські роди, де чоловіки та жінки, батьки і діти пліч-о-пліч ішли тернистими дорогами, виборюючи незалежність своєї нації. Драгоманови, Косачі, Старицькі, Грінченки дали Україні багатьох відомих діячів та діячок. Молоді інтелігентки, козачки і княгині, письменниці і поетеси, об'єднавшись, служили національній ідеї. З середини ХІХ століття почали поширюватись на Україні ідеї емансипації. Відомий байкар Леонід Глібов писав про недосконалість освіти для панянок, коли в царській Росії влада дозволила дівчатам вступати до університетів в Києві, Харкові, Одесі [2].

В Галичині Наталя Кобринська створила жіночий гурток «Товариство руських жінок» і стала піонером жіночого руху. А згодом разом з Оленою Пчілкою упорядкувала літературний альманах «Перший вінок», де були зібрані твори відомих митців: Климентини Попович, Ольги Франко, Анни Павлик, Михайлини Рошкевич, деякі з їхніх творів зображали українські звичаї. Юна Леся Українка, яка дебютувала на сторінках альманаха, надрукувала дві поезії: «Любка», «На зеленому горбочку». Сімнадцять представниць та авторок альманаха звертались до українок: «З'єднаймося, сестри!»

Альманах, укладений українками з двох імперій, був одним із найбільших збірників, що виходили в Галичині в той час. Михайло Павлик, Іван Франко, Михайло Драгоманов підтримували та сприяли творчому розквітові літературних спроб жінок [7, с. 107]. А «Зоря» накинулася на жіночий рух з кулаками і критикою, на які Наталя Кобринська і Михайло Павлик в журналі «Народ» відповіли полемічними рецензіями. Іван Франко високо цінував рівень жіночого альманаха, відзначаючи його як одне з «найкращих та найбільших за змістом видань із того десятиліття» [6, с. 502]. Він одночасно намагався переконати жінок видавати не тільки альманах, а й газету. Відома полеміка Лесі Українки, де вона обстоює своє розуміння жіночої преси, та Михайла Павлика, який мріяв, щоб радикальна партія і жіночий рух були нерозривні, який би займався справами літературними, а не соціально-політичними. Не зрозуміла Леся Українка намагання Наталі Кобринської розпочати видання «Дрібної жіночої бібліотеки», бо це здавалося їй дуже сумнівним. З

розчаруванням про жіночий рух поетеса писала Ользі Кобилянській.

Після першого альманаха Н. Кобринська видала 1893 року альманах «Жіноча доля», а з 1912 року був започаткований альманах «Жіноча бібліотека». На літературному небосхилі з'явилися дві відомі поетаті модерної літератури — Леся Українка та Ольга Кобилянська. Леся Українка статтею «Нові перспективи і старі тіні» («Нова жінка» західноєвропейської белетристики») започаткувала феміністичний дискурс і виокремила постать жінки у світових літературах, аналізуючи твори світових класиків. Велике здобуття у розвиток літератури зробила Грицько Григоренко (Олександра Судовщикова — дружина Михайла Косача) [1, с. 38].

Серед подвижного жіноцтва немало педагогів, медиків, науковців: Христя Алчевська, Софія Русова, Костянтина Галицька, яка редагувала дитячий журнал «Дзвінок» (1906—1914), сприяла роботі гуртка імені Ганни Барвінок, Ольга Ціпановська — професор жіночої учительської семінарії, Софія Олесків-Федорчакова, Олена Охримович-Залізник, Марія Борковська, Олена Тесленко-Приходська, викладачі та професори: Марія Омельченко (Кубань), Марія Грінченко (Загірня), Ольга Дорошенко — скромний ряд жертвовного жіноцтва, яке працювало на національній ниві [4, с. 5].

У 80-х роках XIX століття жіноцтво почало об'єднуватись в гуртки. Гуртківці вивчали традиції і побут України. На Східній Україні у 1883—1884 роках Олена Доброграєва створила гурток у Києві. Вона розгорнула широку науково-культурно-освітню працю серед народу. На власні кошти відкрила школу на Холмщині. Та несподівана хвороба призвела до смерті 25-річної діячки. Її справу продовжила П. Пашкевич, яка стала членом цього молодіжного гуртка. Гуртки часто мали спільну касу, в яку складали кошти на допомогу політичним в'язням, мали свою книгозбірню, де зберігалися заборонені журнали «Современник», «Слово», західноєвропейські видання. В книгозбірні була представлена українська література.

На початку XX століття багато жінок розвинули діяльність в політичній РУП-УСДРП: Ольга Косач, Ганна Чикаленко, Любов Комарівна, Ганна Сурпуненко. Всі ці жінки брали участь у політичному підпіллі. Всеросійська Спілка Рівноправності Жінок,

в яку входили українські жінки, на перше місце не висувала національно-державних вимог, як українські жіночі організації. 1907—1911 роках у Києві засновано Товариство захисту працюючих жінок з головуванням Довнар-Запольської. До справи національного відродження долучилась преса: «Село», «Засів», «Рідний край», «Рада», «Сніп», замітки належали не лише публіцистам, а й публіцистам: Симону Петлюрі, Володимирі Дорошенку, Микиті Шаповалу. Наприкінці 1908 року відбувся перший жіночий Всеросійський з'їзд, під час якого чоловіки та жінки могли привселюдно висловити власні думки. Але на порядок денний поставлені справи національні. Однією з актуальних проблем на з'їзді стала проблема торгівлі жінками і людьми, про що писав часопис «Рідний край». Комерційне училище ім. Л. Володкевич для своїх вихованок започаткувало видання «Начало» (1906—1911), «Подснежник» (1907—1910), «Зоря» (1910—1913).

У період Першої світової війни за ініціативи Людмили Черняхівської-Старицької був організований шпиталь для поранених, притулок для сиріт. До лав війська почали вступати українські жінки. А на Неві 1917 року народилась організація «Українське жіноче коло» на чолі з Єлизаветою Жук і Український жіночий союз з часописом «Жіночий вістник», який ставив за мету ліквідацію неграмотності населення. На етапі визвольних змагань до парламенту Української Народної Республіки ввійшло 11 жінок, а до Малої Ради дві жінки — Зінаїда Мірна та Людмила Старицька.

В Галичині створилась організація Союз українок. 1922 року її друкованим органом став «Жіночий вістник», згодом тематична сторінка «Громадського вісника», редактором якого була Мілена Рудницька, авторами — О. Залізняка, Н. Суровцева, М. Струтинська. Жіночий кооператив «Українське народне мистецтво» заснував журнал для «плекання домашньої культури» — «Нову хату». 1925 року у Коломиї виходив часопис «Жіноча доля», а згодом «Жіноча воля», «Світ молоді», «Жіночий голос», «Українська господиня», «Жінка». Замість закритою польською владою «Жінки» почав виходити двотижневик «Громадянка», місячник «Українка», «Світ українки».

Серед відомих імен жінок-журналісток Марта Богачевська називає Мілену Рудницьку, яка очолюва-

ла Союз українок протягом багатьох років. Неможливо не згадати лікаря-гінеколога Софію Парфанович, Іванну Блажкевич, Ірину Вільде, Ольгу Дучимінську та Олену Кисілевську — сенаторку і редакторку «Жіночої долі». Ірина Гургула, яка тісно співпрацювала з редакцією «Нової хати», пропагувала народне мистецтво, а також Софія Русова та Костянтина Малицька — це кілька відомих громадських діячок, які вели подвижницьку працю серед сільського жіноцтва.

Жіночий рух у Галичині мав такі особливості:

- домінування національної ідеї як засадничої;
- подвижницька праця інтелігентних жінок;
- літературний рух як частина жіночої періодики;
- політичний характер преси;
- благочинний характер жіночої праці;
- формування політичної націоналістичної преси.

Жіночий рух тісно пов'язаний із вивченням і дослідженням жіночої періодики. Адже саме жіночий рух на певному своєму етапі розвитку відчув потребу у створенні власних друкованих органів для пропаганди нового бачення жінки, жіночої ролі у суспільстві. Але попри спільні риси із жіночими рухами в країнах Європи український жіночий рух мав свої, національні особливості, пов'язані з історичною традицією українського суспільства, місцем жінки в українському суспільстві та недержавністю української нації.

1. *Возняк М.* Як дійшло до першого жіночого альманаху / М. Возняк. — Львів, 1908.
2. *Кость С.А.* Нариси з історії західноукраїнської преси першої половини ХХ століття / С.А. Кость. — Львів, 2002. — С. 167—168.
3. *Пода О.* Гендерні стратегії преси радянської України 20-их років ХХ століття / О. Пода // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. — Львів, 2007. — Вип. 15. — С. 339.

4. *Русова С.* Наші визначні жінки: Літературні характеристики і силуети / С. Русова. — Вінніпег, 1934. — 92 с.
5. Українські періодичні видання для жінок в Галичині (1853—1939 рр.): Анотований каталог / укл. В.А. Передирій. — Львів, 1996. — С. 3.
6. *Франко І.* З останніх десятиліть ХІХ віку / І. Франко // І. Франко. Зб. творів : у 50 т. — Т. 41. — К., 1984.
7. *Франко І.* Українська альманахова література / І. Франко // І. Франко. Зб. творів : у 50 т. — Т. 27. — К., 1984.
8. *Франко І.* Альманах чи газета / І. Франко // І. Франко. Зб. творів : у 50 т. — Т. 28. — К., 1984. — С. 197.

Mariya Pavlukh

ON FEMININE MOVEMENT IN GALICIA AND EMINENT UKRAINIAN WOMEN

The article has presented some results of a research-work on Western Ukrainian feminine movement and its correlations with feminine movements of Europe. All principal stages of feminine movements have been described. Under analytic study have been put almanacs edited by N. Kobrynska as well as anthologies and first attempts of feminint press in Galicia. Descriptions and historical evidences of labours by eminent Ukrainian women has been exposed.

Keywords: feminine movement, emancipation, feminine periodicals.

Марія Павлюх

ЖЕНСКОЕ ДВИЖЕНИЕ В ГАЛИЧИНЕ. ВЫДАЮЩИЕСЯ УКРАИНСКИЕ ЖЕНЩИНЫ

В статье представлены результаты исследования женского движения в Галичине и его особенностей по сравнению с женскими движениями в Европе. Даны описания основных этапов женского движения. Проведен анализ альманахов Н. Кобринской как литературных сборников и первых попыток женской прессы в Галичине. Составлены описания трудов и исторические свидетельства деятельности выдающихся украинских женщин.

Ключевые слова: женское движение, эмансипация, женская периодика.